

ÅKE SJÖLIN:

En tidig Orwell?

Man trodde allmänt att den elegante resenären som just tagit in på hotell "Jemlikheten" var en främling, men det var han egentligen inte. Han var faktiskt både född och uppväxt i den nordliga huvudstaden, men han hade varit så länge och så långt borta, att ingen längre kom ihåg honom. Det var därför med nyfikenhet som han genast begav sig ut i staden för att se vad som kunde ha förändrats sedan hans ungdom. Han visste redan, att det gamla kungadömet hade störtats och ersatts med ett republikanskt styrelseskick. Vad orsakssammanhanget än kunde vara hade detta följts av en krisartad försämring av statsfinanserna. Det var därför en stad i förfall som mötte hans ögon. Det var smutsigt, husen var illa underhållna och på gatorna började tom buskvegetationen att få fäste.

Vår resenär ställde först stegen till den gamla domkyrkan. Han hälsades där välkommen av en turistguide, som anade drickspengar:

"Stor heder gör Ni denna gamla kyrka då hon det första föremålet är, som ni, så outvilad från er resa vill se i vår briljanta huvudstad. Andra resande ha stött sig på några träsk och skogshult mellan husen palatser utan tak och enebuskar, som här och där idyllisera torgen; men ni, ni anar lätt, att fria män behöfva fritt utrymme."

Besöket i kyrkan blev skakande för honom på grund av de minnen det väckte. Han fortsatte ändå sin vandring genom staden. På en plats, där en militärmusik-

kår spelade, måste han fråga en tillfällig följeslagare:

"Säg vad som förehafs i dessa kackelstugor runt omkring där oupphörligt skrål av barnaröster gällt öfverljuder trummorna och spelet."

Han fick beskedet, att det var skolor, där undervisning bedrevs:

"men enligt ett nytt system av barnen själva"

Den billiga metoden med lärarfria lektioner var dock begränsad till de lägre klasserna. På gymnasienivå hade man lärare, en hårt prövad yrkesgrupp:

"Där föreläses genom svar på frågor: med lärarn tvistar man, handklappar, visslar, och stundom kastas han på gatan ut; det kallas den sokratiska metoden."

* *
*

Någon dag senare beslöt sig resenären för att begära företräde för republikens president. I dennes väntrum befann sig redan ett antal synnerligen självmedvetna medborgare. Några ämbetsmän stod försagda i vråna. Redan resenärens klädsel väckte de förstnämndas intresse:

"Er dräkt är också otillbörligt grann, förstås på detta ställe; annorstädes kan även friheten gå elegant. här hör en smula sluskighet till saken!"

Presidenten lät emellertid vänta på sig. Orsaken var att statsledningen drabbats av vad vi på modern svenska kallar lidbommeri. En av statssekreterarna förklarade att en deputation från Sibyllebröderna – möjligen ett politiskt parti:

”infann sig nyss
med fyrahundra utkast till de lagar,
som vid den sista veckans ärorika revo-
lution
så allmänt äskades.
Vi sammantråkla nu de sibyllinska
flygbladen, att de ej på förvaringsvinden,
där alla väder blåsa in, ej må
beständigt fladdra mellan golv och tak.”

Under väntetiden kom vår resenär i samspråk med några av de närvarande och fick veta mer om utvecklingen i landet. Blå hade samboförhållanden gjorts normerande för förbindelserna mellan man och kvinna. En ny namnlag hade brutit förbindelsen mellan fäder och barn. Något slags allmän arvsfond hade inträtt som arvinge till alla män. Mödrarna fick rikliga barnbidrag. Men gemene man hade svårt att acceptera alla nymodigheterna. En progressiv medborgarinna klagade:

”Har vår visa mönsterstat förgäves från äktenskapet lyftat vigselns ok, gjort alla fäder anonyma, gjort sig själv till deras arvinge, iklätt sig i deras ställe att försörja barnen, – kort sagt: omskapat oss till en familj?”

Men det var inte bara på det familjerättsliga området som man hade problem. Försvarsväsendet hade försummats, och man hade blå inte resurser att effektivt

bevaka sjöterritoriet. Tom seglande övervattensfartyg hade kunnat ta sig in till kusten utan att observeras. En närvarande officer kritiserades för att han lämnat sitt fort och låtit det:

”så snöpligt överraskas av ett par usla kaparskutor”

men han försvarade sig med att hans manskap ju inte fått någon lön och därför måste skaffa sig mat själva. Man hade vid tillfället varit upptagen med höbärgning. Ursäkten ansågs acceptabel och frågan fick förfalla.

* *
*

En av de gamla ämbetsmännen kunde berätta, att massmediernas folk fått en tidigare okänd maktställning:

”De äro nämligen publikens ombud, att till dess ledning över allting döma: och det på grund av sann självskrivenerhet, ty fullmakten därtill de själva skrivit” de dömer
”en sann, ofelbar, allmängiltig folkdom”

Nykomlingen blev i alla fall mycket väl mottagen av de församlade representanterna för den nya härskande klassen. De bjöd honom tom att delta i den stora bankett, som varje vecka på statens bekostnad avåts av publicisterna och de ledande sibyllebröderna.

Början av den festen blev uppsluppen, störd bara av ett par bekymrade supplikanter, som lyckades tränga sig in för att klaga över sina pensioner. Föga anade

deltagarna, att den för alla – gäst som värdar – skulle sluta med förskräckliga katastrofer. Konversationen var livlig, dryckerna flödade och många föll under bordet. Mot festens slut uppstämde de, som kunde sitta kvar på stolarna, en glad men något rusig sång:

”Nu tacka vi staten för mat och för drick,
republik, filibom, republik.”

Men nu började oväntade saker hända. Fönsterrutor krossades. Skrik hördes utanför festlokalen. Tumultet blev allt värre. En officer kom inrusande och rapporterade. De ”usla kaparskutorna” hade följts av en stor invasionsflotta. En hel fientlig armé hade redan landsatts:

”Förnimmen: Fienden är redan över oss,
Hans förtropp har ej tre mil hit; Förstärkning!”

Bankettmedtagarna greps nu av panik och försökte ta sig ut genom dörrar och fönster, men stoppades av en rasande folkmassa, som krävde handling och ledning av dem, som var valda att styra landet. En av de få, som inte tappade fattningen, var gästen. Eftersom han hade sagt sig ha militär erfarenhet beslöt man hastigt att anförtro honom ledningen av försvaret:

”Er önskan är min lag: jag lyder er, och jag förtvivlar ej om landets räddning
— — —
men lugn och sans är krigarns första vapen,
blott den klenmodige förlorad är”.

Förvirringen och paniken i landet hade dock nu blivit total. Ingen kunde hejda de egna trupperna, som i vild flykt närmade sig huvudstaden. Nya förband kunde inte heller sättas upp då så många undandrog sig värnplikten. Landets slutliga sammanbrott blev oundvikligt trots den nye ledarens ansträngningar. Förtvivlad måste han lämna landet, men han kom inte så långt innan han upphann av döden.

Den här dramatiska historien publicerades i Uppsala 1824. Men vem var den poetiske krönikören som nedtecknade den? Det var P D A Atterbom, mera läsvärd än läst. Och vem var resenären? Det var kung Astolf, som inkognito återvände till sitt land efter att några hundra år ha vistats på Felicias tidlösa ö. Atterboms avsikt var givetvis att som varning till sina landsmän skriva en skräckversion av framtiden. Den sentida läsaren får väl bedöma i vad mån den kanske blivit mer än en vision.